

ları Abdullah b. Abbas ile Abdullah b. Şeddâd, ayrıca Urve b. Zübeyr, Saîd b. Müseyyeb ve Şa'bî gibi âlimler nakletmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 369-370, 438; Buhârî, "Meğâzî", 38, 83; Müslim, "Fezâ'ilü'ş-şahâbe", 169; Tirmizî, "Tıb", 19; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 257, 323; IV, 359, 369; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 280-285; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 71, 107-108; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 171, 173, 205, 210, 282, 555; Taberî, *Târîḥ*, III, 124, 195-196, 240, 421, 426, 428, 433; V, 154; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 74-76; İbn Hazm, *Cemhere*, Beyrut 1403/1983, s. 38, 68, 390-391; İbn Beşkübâl, *Ğavâmizü'l-esmâ'i'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali Seyyid — Muhammed-Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1987, I, 139-140; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü'ş-şafve*, II, 61-63; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 14-15; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXV, 126-128; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 282-287; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 489-491; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 398-399; a.mlf., *Fethu'l-bârî* (Hatîb), VII, 754-755; Hazrecî, *Hu-lâsatü Tezhib*, s. 488; Mehmed Zihni, *el-Hakâik*, İstanbul 1310-11, I, 154-155; a.mlf., *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1294, I, 34-35; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 57-58; Hâirî, *Terâcimü a'lâmü'n-nisâ*, Beyrut 1987, I, 222-223; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), I, 141; II, 284, 339, 380; "Esmâ" bint "Ümeys", *DMT*, II, 164; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 12; Ch. Pellat, "Asmâ" bint "Umays", *EI² Suppl.* (Fr.), s. 92.

M. YAŞAR KANDEMİR

ESMÂ bint YEZİD

(اسماء بنت يزيد)

Ümmü Seleme (Ümmü Âmir)

Esmâ bint Yezîd b. Seken el-Ensâriyye
(ö. 30/650 [?])

Kadın sahâbi.

Evs kabilesinin Abdüleşheloğulları'na mensuptur. Adının Fûkeyhe olduğu da söylenmekte (İbn Sa'd, VIII, 319), ancak Fûkeyhe bint Seken'in Benî Sevâd'a mensup bulunduğu anlaşılmaktadır (İbn Hacer, *el-İşâbe*, VIII, 76). Babası Yezîd ve kız kardeşi Havvâ da sahâbidir. Muâz b. Cebel'in halasının kızı olan Esmâ Hz. Peygamber'e biat eden hanımlardandı. Bey'atürriydân'da bulunduğu ve Resûl-i Ekrem'e burada biat ettiği de söylenmektedir. Esmâ'ya ashop arasında şöhret kazandıran olaylardan biri onun kadınları temsilen, sahâbilerle birlikte oturmakta olan Hz. Peygamber'in huzuruna giderek veciz bir konuşma yapmasıdır. Bu konuşmada şunları söylemiştir: "Anam babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Ben sana kadınların elçisi olarak geldim. Allah seni bütün erkek ve kadınlara peygamber göndermiştir. Biz sana ve senin rab-

bine iman ettik. Kadın olduğumuz için evlerinizde kapanıp kalmış, nefislerinizi tatmin etmiş ve çocuklarınızı karnımızda taşımışızdır. Siz erkekler ise cuma namazı kılmak, camiye ve cemaate çıkmak, hastaları ziyaret etmek, cenazelerde bulunmak, birden fazla hacca gitmek gibi hususlarda bize üstünlük sağlamış bulunuyorsunuz. Bütün bunların en önemlisi Allah yolunda cihad etmektir. Fakat siz hac veya umre için yahut düşmanla savaşmak üzere evinizden çıktığınız zaman mallarınızı biz koruruz, ipelik eğirip size elbise yaparız, çocuklarınızı besleriz. Buna göre bizler sizin kazandığınızı hayır ve sevaplarda size ortak olamaz mıyız?" Esmâ'nın bu sözlerini takdir eden Resûl-i Ekrem ahabına, "Siz bir kadından, din konusunda sorduğunuz bir soruda bundan daha güzel söz işittiniz mi?" dedikten sonra Esmâ'ya dönerek şunları söyledi: "Ey hanım, iyi anla ve seni buraya gönderen hanımlara da iyice anlat ki bir kadının kocasıyla güzel geçinip onun hoşnutluğunu kazanması sevap bakımından o saydığın üstünlüklerin hepsine denktir" (İbnü'l-Esîr, VII, 19). Bu olaydan sonra Esmâ "hatîbetü'n-nisâ" lakabıyla anılmıştır.

Esmâ bir başka gün de Hz. Peygamber'e giderek kadınların hayızdan ve cünüplükten nasıl temizleneceklerini sormuş, onun bu tavrını takdir eden Hz. Âişe, utanma duygusunun ensar kadınlarının dinlerini öğrenmesine engel olmadığını belirtmiştir. *Şahîḥ-i Müslim*'de bu konuyu soran hanımın Esmâ bint Şekel olduğu kaydedilmekteyse de ("Hayız", 61; ayrıca bk. "Tahâret", 110) ensar arasında Şekel adında bir kişinin bulunmadığı, Seken adının yanlış olarak Şekel diye kaydedildiği anlaşılmaktadır (İbn Hacer, *el-İşâbe*, VII, 485-486; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 399-400).

Esmâ bint Yezîd'in Hayber Gazvesi ile Mekke'nin fethine katıldığı, Yermük Savaşı'nda çadırının direğiyle dokuz Bizans askerini öldürdüğü rivayet edilmektedir. Bu savaşta bulunan ve Muâz b. Cebel'in yakını olan kadın sahâbinin bir başka Esmâ bint Yezîd olduğunu söyleyenler varsa da (İbnü'l-Esîr, VII, 18-19) hadis âlimlerinin çoğunun bu görüşe katılmadığı anlaşılmaktadır. Esmâ daha sonra Dimaşk'a yerleşti ve orada vefat etti. Zirikî 30 (650) yılı civarında öldüğünü söylerse de diğer kaynaklarda vefat tarihi kaydedilmemektedir.

Esmâ Hz. Peygamber'den seksen bir hadis rivayet etmiş olup bunların elli be-

şi Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (VI, 452-461) ve *Kütüb-i Sittet*'de bulunmaktadır. Kendisinden kız kardeşinin oğlu Mahmûd b. Amr el-Ensârî, âzatlısı Muḥâcir b. Ebû Müslim, Şehr b. Havşeb ve Mücâhid b. Cebr gibi râviler hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 452-461; Müslim, "Tahâret", 110, "Hayız", 61; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 434; VIII, 319-320; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 237-238; İbn Asâkir, *Târîḥu Dimaşk* (Şihâbî), VI, 33-39; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VII, 18-20; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 296-297; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 485-486, 498; VIII, 76, 226; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 399-400; a.mlf., *Lisânü'l-Mizân*, VII, 523; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1294, I, 35-37; Zeyneb Fevzâ, *ed-Dürrü'l-menşûr ft tabakâti rabbâti'l-ḥudûr*, Bulak 1312, s. 36; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 306; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 66-68; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 340; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 12.

ALİ OSMAN ATEŞ

ESMÂ'U'R-RİCÂL

(bk. RİCÂLÜ'L-HADİS).

ESNAF

Osmanlılar'da

el sanatları ile uğraşanlarla geçimlerini mal ve hizmet üretimi, alım ve satımı ile sağlayanların genel adı.

Üreticilerin meşgul olduğu işe göre sınıflandırılmasından doğan esnaflık insanlık tarihi kadar eskidir. Osmanlı toplumundaki esnaflığın kökenleri daha önceki Türk-İslâm devletlerine kadar uzanır. Her esnaf kolunun kendine mahsus gelenekleri ve her mesleğin bir piri vardır. Meselâ Hz. Âdem çiftçilerin, Hz. İdrîs terzilerin, Hz. Yûsuf saatçilerin, Hz. Dâvûd demirci ve zırhçıların, Hz. Lokman hekimlerin, Hz. Muhammed tâcirlerin, Selmân-ı Fârisî berberlerin, Ahî Evran ise debbâğ esnafının piri sayılır. Genel olarak esnaf birlikleri "ehl-i hiref" adıyla da anılır. Evliya Çelebi, XVII. yüzyılda İstanbul'daki esnaf birliklerinin hangileri olduğunu tek tek adlarını vererek sayar (*Seyahatnâme*, I, 487 vd.). Osmanlılar'da esnaf denilen sanat ehli, devlete ait iş ve işyerlerinde çalışanlarla serbest çalışanlar şeklinde iki ana kısma ayrılır. Devlete ait iş yerlerinde maaş karşılığı çalışanlara "ehl-i hiref-i hâssa" denir. Devletin bunlar üzerinde doğrudan, esnaf teşekküllerine ve loncalara bağlı